

UDK 272-732.2-46-051 Franciscus, papa
Primljeno: 7. 11. 2016.
Prihvaćeno: 22. 2. 2017.
Izvorni znanstveni rad

MENTALNI SKLOP PASTORALNIH DJELATNIKA I PONTIFIKAT PAPE FRANJE

Josip BALOBAN

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb
josip.baloban@zg.t-com.hr

Sažetak

Autor u članku ponajprije smješta pontifikat pape Franje u povijesni kontekst XXI. stoljeća, istodobno naznačujući da Papa u puno čemu podsjeća na ono izvorno isusovsko i evanđeosko, premda se povijesni kontekst Pape u nekim stvarima razlikuje od vremena u kojem je djelovao Isus iz Nazareta, ali ono božanski-ljudsko bitno i izvorno obojici je zajedničko. Potom se papu Franju u jezgrovitom, i dakako odabranom sa-držaju, prikazuje i analizira kao papu atipičnog pontifikata, čije se ponašanje u puno čemu ne može lako usporediti ni sa jednim od njegovih predšasnika u drugoj polovici XX. stoljeća, premda se Papa često referira na svoje prethodnike. Ta atipičnost je prepoznatljiva ne samo u Papinu atipično-konvencionalnom ponašanju, nego u njegovu govorenju i pisanju kako *ad intra* tako i *ad extra*, a što, uz unutarcrkvena, kao i ekumenska pitanja, uključuje i sve trenutne akutne svjetske probleme, kojih dijelom nije bilo prije njega i ne u takvoj mjeri. Dakako da papa Franjo na području ekumenizma zbunjuje – kako vjernike u vlastitoj Crkvi tako i vjernike u drugim Crkvama. Jedna od najvećih zbunjenosti različitih razmjera je ustanovljenje mješovite komisije prije proglašenja svetim blaženog Alojzija Stepinca.

U drugom dijelu članka autor govori o mentalnom sklopu kako europskih pastoralnih djelatnika tako i kršćana općenito. Premda su europski pastoralni djelatnici u prvom planu analiziranja i kritičkog vrednovanja istodobno i ostali kršćani svijeta (pastoralni djelatnici uključivo), nisu izuzeti ukoliko se vladaju prema prevladanom i od Isusa i evanđelja udaljenom pastoralno-dušobrižničkom modelu. U tom pravcu autor iznosi u čemu papa Franju vidi (ne)premostive teškoće u sklopu današnjih pastoralnih djelatnika. Primjerice papa Franjo je svjestan opterećenosti elemenata prošlosti i nekorisnih tradicija u sadašnjoj povijesnoj Crkvi Kristovoj upravo zato što sve to odudara od isusovskoga i evanđeoskoga. Svjestan je da se u povijesnoj Isusovoj Crkvi nakupilo dosta pepela koji prekriva evanđeoski žar. Nadalje, Papa je svjestan nazočnog i vid-

ljivog umora kod svih, a napose kod europskih pastoralnih djelatnika/dušobrižnika, kao i kod svih kršćana uopće. Stoga nije čudo da rimski biskup, odnosno papa Franjo, ne odustaje od traženja življenja i svjedočenja autentičnoga isusovskog i evanđeoskog lica Crkve u XXI. stoljeću. Naposljetku nije čudno da papa emeritus Benedikt XVI. javno prizna da je papa Franjo »nova svježina u Crkvi, nova radost, nova karizma, koja dodiruje ljude, to je nešto lijepo«.

Ključne riječi: Isus, evanđelje, Crkva, papa Franjo, pontifikat, mentalni sklop, pastoralni djelatnik.

Namjesto uvoda

Papa Franjo¹ je isusovski i evanđeoski *sanjar i vizionar*. U puno čemu podsjeća na ono izvorno u evanđelju i na Isusa iz Nazareta i njegovo djelovanje. No, istodobno razlika između Nazarećanina i Franje je u dvjema činjenicama, i to: u povijesno-spasenjskoj i u povijesno-civilizacijsko-kulturološkoj stvarnosti. *Prvo*, gledano u povijesno-spasenjskoj stvarnosti, Isus iz Nazareta bio je Božji Jedinorođenac i Spasitelj svijeta. Papa Franjo to nije, jer je samo čovjek stvorenje i rimski biskup iznimnih darova i sposobnosti kojima upozorava kršćane i povijesnu Kristovu crkvu, a jednako tako i cjelokupno čovječanstvo da spase-nje čovjeka i svijeta dolazi jedino od Boga. Osim toga, puno se toga u XXI. stoljeću u životu i činjenju pojedinca, skupina i nacija, kao i cijelog čovječanstva neporecivo jednostavno protivi Božjem naumu te konačno Božjoj volji o kojoj Isus govori u molitvi Očenaš, a što njegovi učenici/učenice svakodnevno izriču u trima riječima, naime »budi volja Tvoja«!² *Drugo*, povijesno-civilizacijsko-kulturološka činjenica, stvarnost u kojoj papa Franjo živi i vodi povijesnu Kristovu crkvu, promičući svim srcem i svom dušom kraljevstvo Božje na zemlji, govori o svojevrsnoj ambivalentnosti. Drugim riječima, povijesno djelovanje Nazarećanina i Franje događa se, s jedne strane u povijesnoj sličnosti, ali s druge strane jednako tako i u povijesnoj različitosti. Povijesna sličnost jest upravo u tome što puno toga što je bilo u Isusovo vrijeme postoji i danas u vrijeme pape Franje. Primjerice, protivljenje stvorenja Stvoritelju; borba između dobra i zla; razlika između slova i duha zakona;² borba između ljubavi i mržnje; is-

¹ Papa Franjo je prvi isusovac izabran za Petrova nasljednika, prvi je uzeo ime Franjo, a k tomu je prvi papa iz tzv. Novog svijeta. Toliko simbolike i znakovite poruke u tim trima činjenicama.

² Tipičan primjer za to je »kada se više govori o zakonu nego o milosti, više o Crkvi nego o Isusu Kristu, više o papi nego o Božjoj Riječi«, Papa FRANJO, *Evangeliu gaudium – Radost evanđelja. Apostolska pobudnica o naviještanju evanđelja u današnjem svijetu* (24. XI. 2013.), Zagreb, 2014., br. 38, 35 (dalje: EG).

korištavanje čovjeka po čovjeku; zatim osobni, skupni grijeh i grijeh struktura različite vrste; postojanje različitih elita i običnog puka, odnosno naroda Božjega itd. Povijesna različitost je pak u tome što je u vrijeme pape Franje puno toga drukčije, a čega nije bilo u Isusovo vrijeme. U vrijeme Nazarećanina nije bilo zrakoplova, mobitela i interneta. Ali istodobno bilo je homoseksualaca, ali nije bilo ozakonjenih istospolnih partnerstva i istospolnih zajednica, koje štoviše u nekim zemljama mogu posvajati djecu. Nije bilo toliko rastavljenih brakova, a što je u velikom broju danas nazočno u dijelu Europe i u Sjevernoj Americi. Nije bilo toliko samohranih majki i očeva koji su to osobno planirali, odnosno kojima se to neplanirano dogodilo iz raznih razloga: poginuo je bračni drug u ratu ili nesreći, bračni drug je prerano umro prirodnom smrću, ili došlo je do rastave braka i rastakanja obitelji sporazumnom rastavom. U vrijeme pape Franje egzistira *gender mainstreaming*³ nasuprot klasičnog i isusovskog *family*

³ Dakako da u ovom članku nije moguće, niti autor ima namjeru, upuštati se u detaljnu i iscrpnu raspravu o teoriji *gender mainstreaming*. Naprotiv, želi se samo kratko navesti nekoliko stavova u svezi te teorije, dakako prema autorovu izboru. Teorija, pokret i politika *gender mainstreaming* otvara i nameće tolika filozofska i teološka, psihološka i sociološka, pravna, a ne manje i društveno-politička pitanja, koja se krucijalno odnose na pojedinca, na skupine ljudi, na države i na svjetske vjere i religije. Navedimo samo pojedine stavove i argumente u svezi spomenute teorije. Govori se i piše o *kulturnoj revoluciji*. U svezi s tim vidi: Gabriele KUBY, *Die Gender Revolution*, Kißlegg, 2006. Od iste autorice vidi: Gabriele KUBY, *Die Gender Revolution – Relativismus in Aktion*, Kißlegg, 2008. Isto tako vidi: Gabriele KUBY, *Verstaatlichung der Erziehung. Auf dem Weg zum neuen Gender-Menschen*, Kißlegg, 2008. Na hrvatskom jeziku vidi: Gabriele KUBY, *Nova ideologija seksualnosti – Izazovi i opasnosti gender revolucije*, Split, 2010. Isto se tako govori i piše o *rodnoj teoriji*, *rodnoj perspektivi*, *rodnoj jednakosti/ravnopravnosti*, *rodnoj osviještenoj politici*, *rodnoj ideologiji* itd. O tim i drugim sličnim pojmovima može se čitati u knjizi Jadranke Rebeke ANIĆ, *Kako razumjeti rod? Povijest rasprave i različita razumijevanja u Crkvi*, Zagreb, 2011., 171–182. Ne ulazeći na ovom mjestu u kritički osvrt na cjelokupan tekst autorice u navedenoj knjizi, neka bude samo spomenuto kako autorica, među ostalim, primjerice olako i nedovoljno kritički koristi pojmove: fundamentalizam, fundamentalistički, katolički fundamentalisti itd. Nadalje, važno je spomenuti dokument komisije *Justitia et Pax* Njemačke biskupske konferencije s naslovom *Ravnopravnost spolova i crkveno djelovanje u svijetu 2004*. Usp. DEUTSCHE KOMMISSION JUSTITIA ET PAX, *Geschlechtergerechtigkeit und weltkirchliches Handeln. Ein Impulspapier der Deutschen Kommission Justitia et Pax*, Schriftreihe Gerechtigkeit und Frieden 104, Bonn, 2004. Iz tog dokumenta istaknimo sljedeće: *prvo*: autori govore o pitanju jednakosti, odnosno ravnopravnosti spolova (muškarca i žene), a ne govore o pitanju roda (*genderfrage*). *Drugo*, citirajući papu Ivana Pavla II., autori govore o *jačoj socijalnoj nazočnosti žene*, o *procesima humaniziranja i o »civilizaciji ljubavi«*. Time se ističe pravednost spolova i pridonosi se prevladavanju ambivalentnosti podjela uloga postojećih spolova. *Treće*, *gender mainstreaming* zastupa da se u svim područjima od privatnog života preko gospodarstva do politike uvažava kriterij ravnopravnosti spolova, a što se utemeljuje u ljudskim pravima. *Četvrto*, dokument govori o crkvenim putokazima: od u povijesti nedovoljnog promicanja ravnopravnosti spolova do velikih ženskih likova i osobnosti u povijesti Crkve, o enciklici *Pacem in terris* iz 1963. (rastuća svijest žena kao znak vremena) te o jednakosti žena i muževa u *Gaudium et spes*, br. 9 na Drugome vatikanskom koncilu,

*mainstreaming*⁴. Naposljetku, u vrijeme pape Franje postoji i umjetna i potpomognuta oplodnja. Postoji i socijalitetni sterilitet.⁵ Postoji pastoralno-teološki problem drugog braka kršćana, kao i problem pristupanja sakramentima rastavljenih i ponovno civilno vjenčanih vjernika.⁶ Isto tako u pontifikatu pape Franje ističu se toliko ljudska prava pojedinca, skupine i cijelog čovječanstva.

kao i biskupskih sinoda pojedinih kontinenata. Za razliku od dokumenta komisije *Iustitia et Pax* Njemačke biskupske konferencije, koja se nije upuštala u razlikovanje između pojmova *sex* i *gender*, kardinal Karl Lehmann polazi od toga da je u pojmu *gender* usidrena opozicija između *sex*a kao biološkog spola i *gender*a kao kulturološkog spola. Usp. Karl LEHMANN, *Theologie und Genderfrage*, Vortrag bei der Fachtagung »Geschlechtergerechtigkeit in Beruf und Familie für Frauen in verantwortlichen Positionen in der Kirche« auf Einladung der Unterkommission Frauen in Kirche und Gesellschaft der Pastoralkommission der Deutschen Bischofskonferenz in der Kath. Akademie München am 18. März 2005. Valja podsjetiti da zagovornici ideje *gender mainstreaming* polaze od teze: po spolu sam determiniran i neslobodan, a po rodu sam samoodređen i slobodan. Zaključno može se reći s K. Lehmannom da se priroda ne može rastvoriti/rastopiti u kulturu. Biologija ne može nestati u sociologiji. U protivnom će sam čovjek biti ulovljen u fiktivnim odnosima. Samim time razorit će se identitet, a istodobno i kršćanska antropologija (slika čovjeka). Naime, dvospolnost potječe od stvaranja čovjeka. Od početka čovjek postoji u dvostrukom izdanju: kao muškarac i kao žena.

⁴ Isus je potvrdio ono što je bilo na početku stvaranja, odnosno što je bilo rečeno u Dekalogu, a to je: *prvo*, »Na svoju sliku stvori Bog čovjeka, na sliku Božju on ga stvori, muško i žensko stvori ih« (Post 1,27) i *drugo*, u Dekalogu nalaže Bog: »Ne čini preljuba!« (Pnz 5,18). Sukladno tome Isus u Markovu evanđelju kaže: »Od početka stvorenja muško i žensko stvori ih. Stoga će čovjek ostaviti oca i majku da prione uza svoju ženu; i dvoje njih bit će jedno tijelo. Što dakle Bog združi, čovjek neka ne rastavlja!« (Mk 10,6-9). Isto tako Isus nastavlja: »Tko otpusti svoju ženu pa se oženi drugom, čini prema prvoj preljub. I ako žena napusti svoga muža pa se uda za drugoga, čini preljub« (Mk 10,11-12). U Isusovo vrijeme preljub je bio shvaćan kao nešto što se protivi Božjoj zamisli i volji, neovisno tko ga čini. U vrijeme pape Franje preljub je posve relativiziran, ako ne od velike većine i samih kršćana toleriran.

⁵ U svezi stvarnosti socijalitetnog steriliteta u Hrvatskoj vidi istraživanje: Anđelko AKRAP – Ivan ČIPIN, *Socijalitetni sterilitet u Hrvatskoj. Zašto smo neoženjeni i neudane*, Zagreb, 2006.

⁶ Usp. pokušaj pastoralnog modela u svezi rastavljenih i ponovno civilno vjenčanih vjernika početkom devedesetih godina XX. stoljeća u Gornjorajnskoj crkvenoj pokrajini biskupa Oskara Saiera, Karla Lehmana i Waltera Kaspera u: Pero ARAČIĆ (ur.), *Obitelj u Hrvatskoj – Stanje i perspektive*, Zbornik radova Studijskih dana u Đakovu, 20. – 22. X. 1994., Đakovo, 1995.: 1) *Zajedničko pastirsko pismo biskupa Gornjorajnske crkvene pokrajine za dušobrižništvo razvedenih i razvedenih pa ponovno vjenčanih vjernika* (156–162); 2) *Temeljne upute za dušobrižničku pratnju osoba iz razrušenih brakova i razvedenih pa ponovno vjenčanih vjernika u Gornjorajnskoj crkvenoj pokrajini* (163–180); 3) Kongregacija za nauk vjere, *Pismo biskupima Katoličke Crkve o pristupanju razvedenih i ponovno vjenčanih vjernika euharistijskoj pričesti* (180–185); 4) *Pastoral rastavljenih i ponovno civilno vjenčanih*, *Pismo biskupa Gornjorajnske crkvene pokrajine* (186–192). Osim toga, vidi najnoviju postsinodalnu apostolsku pobudnicu: Papa FRANJO, *Amoris laetitia – Radost ljubavi*. *Postsinodalna apostolska pobudnica o ljubavi u obitelji* (19. III. 2016.), Zagreb, 2016., posebno osmo poglavlje naslovljeno »Pratiti, razlučivati i integrirati slabosti«, br. 291–312 (dalje: AL).

1. Atipični pontifikat rimskog biskupa Franje

Za papu Franju mora/može se reći da je on, s jedne strane tipičan, a istodobno atipičan Papa, a s druge strane da je i njegov pontifikat u određenim elementima uobičajen, tj. tipičan za pape kakve poznajemo u posljednjim desetljećima, ali istodobno u puno elemenata i načina ponašanja atipičan.

Tako već klasična i tradicionalna uobičajenost pape Franje očituje se u tome da se on, poput svojih prethodnika, osjeća odgovornim za Katoličku crkvu u svijetu i za Europu, ali on se istodobno osjeća odgovornim za bolje odnose s drugim kršćanskim Crkvama (ekumenizam) i drugim religijama svijeta (dijalog). Osjeća se odgovornim za čovjeka u svim društvima i odgovornim za cijeli svijet, a to znači i za sve kontinente. U crkvenom učenju, osobito u svezi vjere i morala, ostaje na tradicionalnim pozicijama, budući da polazi od uvjerenja da ono autentično isusovsko i evanđeosko definirano u crkvenom učenju i življenju u kršćanskoj praksi usprkos svim mogućim teškoćama nadilazi povijesne uvjetovanosti i moguća relativiziranja nekih kršćana, kao i onih koji nisu kršćani. Stalo mu je da Drugi vatikanski koncil ne ode u arhive, da se koncilski *aggiornamento* kontinuirano nastavlja, te da kritičko-proročki glas povijesne Isusove Crkve ne smiju ušutkati ni ljudi unutar same Katoličke crkve ni ljudi izvan Crkve. Poput svojih prethodnika, Ivana XXIII., Pavla VI., Ivana Pavla II. i Benedikta XVI., papa Franjo je svjestan da je rimski biskup nerijetko *glas vapijućeg u pustinji*, gotovo *posljednji Mohikanac* s neporecivim moralno-etičkim autoritetom na ovoj Zemlji. On se zauzima: za ravnopravnost među spolovima; za ravnopravnost među narodima; za socijalnu uravnoteženost između skupina i kontinenata; za znanstveni i tehnički napredak, ali ne pod svaku cijenu; za mir u obitelji i državi, ali i za mir u pojedinim svjetskim područjima, zapravo za mir u cijelom svijetu. Pritom Papa ističe da ekonomski, politički i vojno najmoćniji ne smiju imati odlučujuću i zadnju riječ o sudbini čovjeka, naroda, područja i kontinenata. Papa se pretvorio, ustvari, u neporecivi i trajno vičući glas savjesti u svijetu.

No, taj »latinoamerički« Papa i istodobno Papa »s kraja svijeta« od svojeg izbora do danas postao je, kako unutar Katoličke crkve tako i unutar cijelog svijeta, izazovno privlačan, koji svoje adresate ne ostavlja ravnodušnima. Ali u jednakoj mjeri papa Bergoglio je za pojedine katolike i za ljude u svijetu proturječan, pa samim time i u određenoj mjeri osporavan, jer zastupa stavove i čini poteze koji se ne sviđaju ni jednima ni drugima. Tako se rimski biskup Argentinac samo na sebi svojstven način kritički postavlja prema mentalnom crkvenom, odnosno katoličkom sklopu, prije svega, pastoralnih djelatnika (od

kardinala i biskupa do svećenika i đakona, vjeroučitelja, kateheta i svih vrsta dušobrižnika), jednako tako prema mentalnom sklopu svakoga pojedinog kršćanina, ali isto tako i prema mentalnom aktualnom sklopu pojedinih političara i gospodarstvenih vlastodržaca ovog svijeta, koji toliko puta u svojim javnim, nacionalnim, kontinentalnim i svjetskim odlukama i potezima djeluju na rubu moralno-etički dopustivog, a nerijetko i protiv temeljnih moralno-etičkih načela i opće prihvaćenih normi.⁷

Jednom riječju, Papa djeluje nerijetko atipično. Primjerice: a) već u svojem ponašanju; b) u svojem govorenju i pisanju *ad intra*, tj. unutar same Katoličke crkve; c) u svojem obraćanju *ad extra*, tj. prema svijetu; d) posjećuje države u kojima su kršćani u manjini istodobno tražeći i promičući ekumenizam i dijalog; e) čini neuobičajene ekumenske geste; f) hrabro i beskompromisno se suočava s emigrantskom krizom, koja je u odnosu na Europu najveća poslije Drugoga svjetskog rata itd.⁸ Nedvojbeno može se reći aktualni rimski biskup i Papa na simpatičan i izazovan način ostvaruje papinski kontinuitet, ali istodobno obnaša svoju *učiteljsku, svećeničku i pastirsku* papinsku službu na svoj specifičan, a za Crkvu i svijet atipičan način. To se uvjerljivo prepoznaje u sljedećem:

a) *Ponašanje Pape u ulozi i službi, koja mu je izborom dodijeljena i na neki način »nametnuta«*. Već nakon samog izbora zbunjuje i oduševljava crkvenu i izvan-crkvenu javnost kada odbija useliti se u prostore kojima su se koristili dotadašnji pape, njegovi prethodnici. Zatim sam nosi svoju torbu i u pastirskim posjetima vozi se u starom automobilu. Nadalje, svojim natprosječno iskrenim i simpatičnim kontaktima sa svima, od djece do staraca i bolesnih, neutralizirao je kritiku u svezi pedofilije u crkvenim redovima. Naposljetku, tijekom svojega pastirskog pohoda određenoj krajevnoj Crkvi svoj pripremljen i napisan nagovor daje u ruke domaćinu za kasnije čitanje i proučavanje, a sam poziva nazočnu skupinu na razgovor i dijalog, spreman se suočiti sa svakim, pa i neočekivanim, a za »tradicionalni« kler i narod Božji neugodnim pitanjima.

b) *Papa članovima Katoličke crkve progovara i piše izravno i ciljano, šaljući izričitu poruku biskupima i kardinalima, svećenicima i đakonima, ustvari svim djelatnim dušobrižnicima i svojim vjernicima*. Nasuprot časti, vlasti, moći i karijeri u klerikalnim krugovima papa Bergoglio traži služenje, poniznost pred Učiteljem i Spasiteljem iz Nazareta i Božje milosrđe prema svakom čovjeku. Zahtijeva od pro-

⁷ Usp. Andrea TORNIELLI – Giacomo GALEAZZI, *Ova ekonomija ubija. Uključuje ekskluzivan intervjue s Papom o kapitalizmu i socijalnoj pravednosti*, Zagreb – Split, 2015., 5–12.

⁸ U tom kontekstu premalo se čuju i kritički tonovi s religijske, političke, znanstvene strane, kako Europe tako i svijeta, koji bi upozoravali na nečuvena stradanja upravo kršćana koji žive na prostorima odakle dolazi najveći dio migranata.

povjednika da se temeljito pripreme za svoju propovijed; od navjestitelja da se poistovjete s navještenim i da budu svjedoci Onoga koga naviještaju. Kao što sam to prakticira, i od dušobrižnika traži dušobrižništvo s isusovskim licem, kulturom srca i susrete prožete empatijom i ljubavlju. Zahtijeva da dušobrižnik bude današnjem čovjeku most, a ne zapreka do Isusa i do Boga. Papa traži i dijelom provodi strukturalnu reformu Crkve, počevši od Rimske kurije, ali i reformu srca svakog kršćanina. Želi promjenu mentalnog sklopa svećenika i biskupa i naroda Božjega, ističući da se ne bave sami sobom, nego čovjekom pokraj sebe. Jednom riječju, na djelu je nova kultura pastoralna.⁹

Prije četiri godine s pravom je znakovito, a opet kritičko-proročki u svojem intervjuu neposredno prije smrti, priznao kardinal Martini rekavši: »Crkva u europskim zemljama blagostanja i u Americi je umorna. Naša kultura je ostarjela, crkvene zgrade su velike, ali prazne, a crkveni birokratski aparat raste. Naši obredi i odjeća su raskošni. No, izražava li sve to ono što mi jesmo?«¹⁰ U istom intervjuu europskim kršćanima kardinal Martini poručuje da »osobnu odluku kršćanina ne mogu nadomjestiti ni kler ni crkveno pravo. Sva vanjska pravila, zakoni i dogme pomažu da kao kršćani možemo donositi odluke i razlikovati duhove«¹¹. U svojoj Apostolskoj pobudnici *Evangelii gaudium* u završnom petom poglavlju papa Franjo govori o *Duhom ispunjenim evangelizatorima*. Svjestan je da su pojedini, ako ne i velika većina navjestitelja-evangelizatora danas u Crkvi umorni, a jednako tako i kršćani općenito. Upozorava da u današnjoj povijesnoj Kristovoj crkvi ima više žalosti, strahova i sumnje, nego evanđeoske radosti; više učitelja, nego svjedoka koji privlače i pokreću, te naposljetku, više umornih heroja i »generala poraženih vojski« (usp. EG 96). Poziva kršćane, a napose pastoralne djelatnike da kažu svoj »ne« i to: *ekonomiji isključivanja; novom idolopoklonstvu novca; socijalnoj nejednakosti; te egoističnoj mlitavosti, sterilnom pesimizmu, duhovnoj svjetovnosti i ratu među nama* (usp. EG 53–54; 55–58; 59–60; 81–83; 84–86; 93–97; 98–101). Nasuprot tome Papa pastoralnim djelatnicima preporučuje dva »da« i to: *novim odnosima koje je donio Krist i izazovu misijske duhovnosti* (usp. EG 87–92; 78–80).

⁹ Više o tome, odnosno o temeljnim odrednicama nove kulture pastoralna vidi u: Paul Michael ZULEHNER, *Auslauf-model. Wohin steuert Franziskus die Kirche?* Mit Texten von Wolfgang Schüssel, Friedhelm Hengsbach, Wolfgang Mazal und Bartholomaios I, Ostfildern, 2016., 72 i dalje.

¹⁰ Kardinal MARTINI gestorben. *Letztes Interview als »spirituelles Testament«*. Am 8. August 2012 gab Kard. Martini Georg Sporschill Interview: »Eine Art spirituelles Testament. Kardinal Martini hat den Text gelesen und genehmigt«, u: www.bibelwerk.desixcms/media.php/157/Das%20letzte%20interview%20mit%20Kardinal%20Martini.pdf. (19. VI. 2016.).

¹¹ Kardinal MARTINI gestorben. *Letztes Interview als »spirituelles Testament«*.

c) *Obraćanje Pape političarima, gospodarstvenicima i uopće trenutnim »moćnicima svijeta«.* Kao što pod proročko-kritičkim vidom ne šteti članove Katoličke crkve kojoj je trenutno na čelu, tako papa Franjo ne šteti ni one izvan svoje Crkve, a koji na lokalnoj, nacionalnoj, kontinentalnoj i globalnoj razini svijeta izravno ili neizravno odlučuju o sudbini milijuna ljudi te izravno ili neizravno – svjesno ili nesvjesno – bilo politički, vojno ili gospodarstveno, pridonose stvaranju novih stotina milijuna, prije svega, siromašnih i izrabljivanih, koji postaju takvima ne svojom odgovornošću, nego krivnjom drugih, tj. političkih i gospodarstvenih trenutnih moćnih ovoga svijeta. Nijedan od Papinih predšasnika nije tako izravno i jasno izrekao samo svoj »ne«, nego zapravo ljudski »ne« *ekonomiji isključivanja i nejednakosti* i »ne« *novom idolopoklonstvu novca*. Štoviše, ekonomiju isključivanja i nejednakosti Papa naziva *ekonomijom koja ubija*.¹² U tom kontekstu, s jedne strane Papa se ne slaže s teorijom, odnosno ideologijom da sve mora podlijegati zakonima konkurencije i zakonima jačega – koji tako često proizvode »izrabljene« i »viškove« (otpadnike) – i s druge strane ustaje protiv apsolutne slobode tržišta i financijskih špekulacija i zalaže se za to da svaka država zadrži pravo nadzora nad tržištem i nad financijama, jer su trenutne svjetske ekonomije i financije ne samo neetične nego su i protučovječne. U svezi objektivnih moralnih normi podržava stav biskupa Sjedinjenih Američkih Država, koji su uvjerenja da te norme vrijede za svakoga i svugdje, no koji istodobno moraju konstatirati kako ima onih »koji predstavljaju to učenje kao nepravedno, kao nešto što je u opreci s temeljnim ljudskim pravima. Takve su tvrdnje obično posljedica jednog oblika moralnog relativizma koji je povezan, uz određene nedosljednosti, s vjerom u apsolutna prava pojedinaca. U toj se perspektivi Crkvu percipira kao onu koja promiče posebne predrasude i upliće se u slobodu pojedinca.«¹³

d) *Pastoralni pohodi pape Franje izvan Italije ciljano i znakovito su odabrani.* Sadašnji Papa ne putuje puno. Kod odabira svojih pastoralnih odredišta vodi se sljedećim načelima, odnosno kriterijima: *prvo* načelo je da posjećuje države u kojima su kršćani u manjini (primjerice Albanija, Turska, Bosna i Hercegovina); *drugo* načelo, ciljano odabire države u kojima može promicati i podržavati ekumenizam i dijalog; *treće* načelo, odredišta njegova pastirskog posjeta su svjetski centri političke, gospodarstvene, financijske i ine moći (Ujedinjeni narodi, Brussel kao središte Europske unije); *četvrto* načelo, ako se radi o eku-

¹² Više o tome vidi u: Andrea TORNIELLI – Giacomo GALEAZZI, *Ova ekonomija ubija*.

¹³ UNITED STATES CONFERENCE OF CATHOLIC BISHOPS, *Ministry to persons with a Homosexual Inclination: Guidelines for Pastoral Care*, 2006., 17; navedeno prema: EG 65, bilj. 59.

menizmu spreman je na atipičan iskorak, tj. da se sa svojim sugovornikom susretne na »neutralnom terenu« (susret s ruskim patrijarhom Kirilom na Kubi).

e) *Na području ekumenizma, ili radi ekumenizma, papa Franjo zbunjuje kako vjernike u vlastitoj Crkvi tako i vjernike u drugim Crkvama, ali i ljude u svijetu općenito.* Navedimo samo dva tipično-atipična i samo papi Bergogliju vlastita, a za crkvenu i civilnu svjetsku javnost još uvijek svježja primjera. Oba primjera tjeraju na razmišljanje sve ljude dobre volje kako unutar vjerskih zajednica tako i izvan njih, kako one koji vjeruju tako i one koji ne vjeruju, koji sumnjaju ili se deklariraju ateistima. *Prvi primjer* odnosi se na susret pape Franje i patrijarha Ruske pravoslavne crkve na Kubi. U svezi toga susreta je značajno, a samim time i veoma znakovito da se susret između Franje i Kirila pažljivo pripremao više od dvije godine i to na izravnoj relaciji Vatikan – Moskva. U proces pripreme povijesnoga ekumenskog susreta takve vrste nisu bili involvirani ostali patrijarsi, a najmanje patrijarh Srpske pravoslavne crkve Irenej, a što su prije toga susreta tumačili pojedini novinari iz hrvatskih i srpskih sredstava javnog priopćavanja.¹⁴ Jesu li u tom kontekstu u pravu svi oni koji tvrde da je papa Franjo upravo iz širih ekumenskih razloga odgodio proglašenje svetim blaženoga Alojza Stepinca, naime, da će na taj način omogućiti zbližavanje Katoličke crkve s Ruskom pravoslavnom crkvom, ili sa Srpskom pravoslavnom crkvom, kao i ostalim pravoslavnim Crkvama? *Drugi primjer* u puno čemu atipičnog Pape je još atipičniji i dosada jedinstveni, a na određen način za Crkvu u Hrvatskoj i hrvatske katolike upitan, zapravo nepotreban Papin *ekumenski presedan* prolongiranja kanonizacije blaženog Alojzija Stepinca, zagrebačkog nadbiskupa i kardinala Katoličke crkve. Dok Srpska pravoslavna crkva autonomno proglašuje svoje svece, dotle se u svezi Alojzija Stepinca bez presedana umiješala u autonoman proces proglašenja svetih Katoličke crkve. Istodobno Srpska pravoslavna crkva poduzima sve da, s jedne strane, na papu Franju i vatikansku diplomaciju ostavi tobože dobronamjerni i objektivan dojam šaljući papi Franji razna pisma i izvještaje u svezi Alojzija Stepinca, a s druge strane, ostvaruje najrazličitije inicijative kojima želi osporiti svetački lik blaženog Alojzija Stepinca. Uz ostale inicijative, potvrda rečenoga je i dovođenje carigradskog ekumenskog patrijarha Bartolomeja I. u Zagreb, Jasenovac i

¹⁴ Više o tome vidi u kratkom osvrtu na susret pape Franje i patrijarha Kirila na Kubi: Johannes ÖLDEMANN, Ekumenska »simbolična politika«. Papa Franjo i patrijarh Kiril na Kubi, u: *Communio. Međunarodni katolički časopis*, 42 (2016.) 125, 158–163. »Ekumenski susret na vrhu« probio je led, no za trajno proljeće u pravoslavno-katoličkim odnosima potrebno je još više sunčanih zraka kako bi sjeme, koje je položeno u susretu pape Franje i patrijarha Kirila, moglo izrasti i sazreti«, Johannes ÖLDEMANN, Ekumenska »simbolična politika«, 163.

Pakrac 9. i 10. rujna 2016. godine. Postavlja se ključno i opravdano pitanje: Je li i koliko je tom inicijativom Srpska pravoslavna crkva bila motivirana vjerničko-crkvenim razlozima, a koliko izravno i neizravno izvancrkvenim, štoviše velikosrpskim motivima i razlozima, koji ugrožavaju mir, pomirenje i suradnju dvaju naroda, a samim time stopiraju svaku vrstu iskrenog ekumenizma? Naime, iz svih govora i poruka tijekom iznenadnog pohoda patrijarha Bartolomeja I., izravno ili neizravno, optuživalo se samo hrvatski narod i Rimokatoličku crkvu u Hrvatskoj, a tijekom arhijerejske liturgije u Jasenovcu licitiralo se žrtvama spominjući 700.000 ubijenih, dok se nijednom riječju nije prozivalo vlastiti srpski narod i Srpsku pravoslavnu crkvu u odnosu na posljedice srpske agresije na Hrvatsku u Domovinskom ratu (1991. – 1995.). Tako se u Zagrebu i u Hrvatskoj zapravo dogodio antiekumenski presedan predvođen od patrijarha Srpske pravoslavne crkve Irineja i od ekumenskog carigradskog patrijarha Bartolomeja I., koji ne samo da je bio instrumentaliziran nego jednako tako jednostran govoreći o zlodjelima učinjenim samo na hrvatskoj i rimokatoličkoj strani, a nijednom rečenicom o učinjenim zlodjelima na srpskoj i pravoslavnoj strani. Patrijarh Bartolomej I. nije posjetio zagrebačkog nadbiskupa kardinala Josipa Bozanića na čijem je teritoriju bio. Nije posjetio ni Zagrebačku prvostolnicu ni grobove zagrebačkih nadbiskupa i kardinala, koji su podupirali i promicali iskreni i istinski ekumenizam. Takvo ponašanje i djelovanje dviju pravoslavnih Crkava katolici Hrvati ne odobravaju i osuđuju. Odlukom osnivanja Mješovite komisije (koja je bila nepotrebna), a koju čine predstavnici Katoličke crkve u Hrvatskoj i članovi Srpske pravoslavne crkve pod vodstvom Vatikana, Papa je, svjesno ili nesvjesno, dopustio da se pitanje kanonizacije bl. Alojzija Stepinca s ekleziološke i strogo unutarcrkvene razine prebaci na izričito političko-nacionalnu i ideološku razinu, a što ekleziološki, ekumenski, dijaloški i evanđeoski nije mudro. Takav razvoj događaja niti će približiti dvije kršćanske Crkve niti dva susjedna naroda i dvije neovisne države. Naprotiv, dovest će do međusobnog udaljavanja i zastoja na ekumenskom putu između tih dviju Crkava. Dovođenje carigradskoga ekumenskog patrijarha u Hrvatsku prije će minirati započetu gradnju mostova među vjerama i narodima, nego pomoći izdizanju iznad vlastitih jednostranosti i neobjektivnosti. Takav antiekumenski presedan, zapravo, trebao bi ubrzati kanonizaciju blaženoga Alojzija Stepinca i pomoći presjeći neodlučnost pape Franje u svezi s tim. Taj presedan govori samo u prilog tome da i u od pape Franje osnovanoj mješovitoj Komisiji kod jednog dijela njezinih članova neće biti znanstvene objektivnosti, povijesne istinoljubivosti i ekumenske nepristranosti, kao ni dijaloške neuvjetovanosti.

Važno je istaknuti i to da se patrijarh Srpske pravoslavne crkve Irinej kada se obraća pravoslavnim Srbima u Hrvatskoj obraća pravoslavnim Srbima koji žive u Slavoniji, Lici i Dalmaciji. To jasno pokazuje da patrijarh Irinej očito ima teškoća u prihvaćanju države Hrvatske, koja je članica Europske unije i NATO saveza. Naposljetku valja istaknuti da Srpska pravoslavna crkva nadbiskupu Alojziju Stepincu, ustvari, zamjera što je on bio jasno i otvoreno za slobodnu državu Hrvatsku, tj. neovisnu državu hrvatskog naroda u određenim geografskim prostorima oblikovanim od stoljeća sedmoga. Tako sve ostalo što mu se danas spočitava jesu pseudorazlozi političke i ideološke naravi.¹⁵ Osim toga, veoma je očito da odgovorne osobe koje su mogle i morale objasniti pozadinu intervencije Srpske pravoslavne crkve u proces kanonizacije blaženoga Alojzija Stepinca, a među kojima su i one iz Hrvatske, primjerice hrvatski biskupi, nisu pravovremeno i dovoljno uvjerljivo uvjerile Svetog Oca u rizičan, a najvjerojatnije neuspješan ekumenski presedan. Tako su i u svezi posjeta patrijarha Bartolomeja I. Srpskoj pravoslavnoj crkvi u Hrvatskoj, pojedini hrvatski biskupi reagirali neodgovarajuće.

Blaženi Alojzije Stepinac bio je i dalje ostaje višestruki simbol ne samo svetosti i mučeništva osobnog života; ne samo vjernik i pastir trajne vjernosti Bogu, Isusu i njegovoj povijesnoj Katoličkoj crkvi na čelu s rimskim biskupom, papom; ne samo čovjek natprosječnoga neporecivog čovjekoljublja, neovisno o naciji, rasi i klasi; ne samo izričit i neustrašiv protivnik svake vrste nasilja i zločina, te gaženja svih mogućih prava pojedinaca i skupina, naroda neovisno u ime čije se ideologije to provodilo (nacizma, fašizma, komunizma) – nego je istodobno bio svjedok vjere i mučenik za vjeru u nacionalnim, europskim i svjetskim okvirima.¹⁶ Tako je Alojzije Stepinac, s jedne strane, vjernička i krš-

¹⁵ Dovoljno je samo istaknuti kako i danas u 2016. godini najutjecajnije osobe svjetske politike ne mogu zaustaviti strašne ratove i ubijanja nedužnih ljudi, s jedne strane, a trajni apeli pape Franje ostaju glas vapijućeg u pustinji u odnosu na sadašnje ratove, ubijanja i proganjanja, s druge strane.

¹⁶ Više o tome vidi u: Josip BALOBAN, Alojzije kardinal Stepinac – naučitelj, svjedok i mučenik vjere. Prikaz života i djela Alojzija kardinala Stepinca napisan u prigodi proglašenja blaženim u Mariji Bistrici 3. listopada 1998. s glavnim naslovom »Alojzije kardinal Stepinac – naučitelj, svjedok i mučenik vjere«. Taj je tekst izlazio kao podlistak u hrvatskome političkom dnevniku *Vjesnik* u Zagrebu od 14. do 25. rujna 1998. godine. Naslovi podlistaka su bili: Stepinac neustrašivi čovjek Crkve; Najmlađi biskup na svijetu; Osuđen jer je branio Crkvu; Govor na gori: Imati kulturu srca; Čovjek čiste i odlučne savjesti; Hrvatski rodoljub vjeran Hrvatskoj; Svetkovanje nedjelje radi čovjeka; Europu će spasiti sveci; Književnici odgovorni pred Bogom; Ljudi se klanjaju bogu novca; Stepinčeva pjesma »Ljiljane bijeli«; Stepinac: »Ostanite vjerni Crkvi Kristovoj«, u: *Vjesnik*, 1409-1 (g:/edition/vje/15091/13a.job), 13. IX. 1998., 15; 14. IX. 1998., 13; 15. IX. 1998., 13; 16. IX. 1998., 15; 17. IX. 1998., 17; 18. IX. 1998., 13; 20. IX. 1998., 15; 21. IX. 1998., 13; 22. IX. 1998., 13; 23. IX. 1998., 15; 24. IX. 1998., 17; 25. 9. 1998., 25.

ćanska sveta baština kako za svoju nacionalnu tako i za univerzalnu povijesnu Kristovu Crkvu, a s druge strane taj je blaženik preteča svih onih koji će poslije njega danas i sutra zagovarati i promicati pravo svakog naroda na samobitnost i pravo na vlastitu slobodnu državu. To je na svoj specifičan način shvatio i posebno upečatljivo dokazao sveti papa Ivan Pavao II., koji je kao papa prvi priznao sadašnju Republiku Hrvatsku 1992. godine, koji je tri puta posjetio Republiku Hrvatsku u dva desetljeća i koji je osobno 3. listopada 1998. godine u Mariji Bistrici zagrebačkog nadbiskupa Alojzija kardinala Stepinca proglašio blaženim. Stoga je nerazumljivo da i aktualne hrvatske političke i državne elite u poricanju Stepinčeve svetosti, među ostalim, ne prepoznaju udar na hrvatsku državu za koju je taj blaženik dao svoj jedini zemaljski život i to u vr-tlogu XX. stoljeća (prije, za vrijeme i poslije Drugoga svjetskog rata) u kojem su rijetki bili neustrašivi i neporecivi čovjekovi zagovornici pod cijenu vlastitog života. Hrvatski narod i kršćani Hrvati s pravom očekuju i traže da se aktualni političari više zauzmu da se s Alojzija Stepinca što prije i za svagda skine stigma »ratni zločinac«, a što i u najnovije vrijeme (lipanj, srpanja, kolovoz i rujan 2016.) ponavljaju srpske vlasti. Stepinac je za narod Božji u Hrvatskoj i za tolike izvan Hrvatske diljem Europe i svijeta samo i jedino sveti čovjek, svetac, te ništa više ni manje.¹⁷

f) *Hrabro i beskompromisno suočavanje pape Franje s aktualnom emigrantskom krizom.* Za rimskog biskupa iz Argentine emigrantska kriza iz Afrike, Bliskog istoka i Dalekog istoka, čiji put vodi prema Europi, u posljednjim trima godinama postala je ljudski, kršćanski i papinski izazov bez presedana nakon Drugoga svjetskog rata u Europi. U toj krizi trenutno ponašanje i djelovanje pape Franje shvaća se i interpretira različito, budući da on i na tom području istodobno docira (tj. pozitivno naučava) i provocira (pozitivno izaziva). No, ako se pažljivo proučava cjelokupan opus pisanja i stavova Pape u svezi mira i ratova, u svezi ekonomija koje ubijaju, u svezi profita i novca, koji su prije i

¹⁷ U prilog skidanju stigme »ratni zločinac« govori i poništenje presude Alojziju Stepincu, zagrebačkom nadbiskupu, Vrhovnog suda Narodne Republike Hrvatske u Zagrebu 1946. godine. Naime, 22. srpnja 2016. Izvanraspravno vijeće Županijskog suda u Zagrebu pod predsjedanjem suca Ivana Turudića poništilo je u cijelosti Odluku Vrhovnog suda Republike Hrvatske u Zagrebu, kojom je kardinal Stepinac bio osuđen na šesnaest godina. Usp. Cilj je bila osveta kardinalu Stepincu, moralna diskvalifikacija njega i katoličke Crkve. Županijski sud u cijelosti poništio presudu blaženom Alojziju Stepincu na montiranom političkom procesu iz 1946. godine, u: *Glas Koncila*, 31. VII. 2016., 2. Indikativno je da je revizija sudskog procesa omogućena na temelju Zakona o kaznenom postupku u Republici Hrvatskoj donesenog 2009. godine i na temelju zahtjeva Stepinčeva nećaka Borisa, a ne na temelju traženja, primjerice Zagrebačke nadbiskupije ili neke crkvene udruge.

iznad čovjeka, onda će se lakše razumjeti zašto se Papa u posljednjim godinama više usredotočuje na posljedice nego na uzroke te emigrantske krize. Papa je svjestan dviju stvari. Prva govori o tome da on ne može spriječiti ratove i sukobe koji proizvode te emigrante kako ratne tako i ekonomske. Druga stvar je činjenično stanje, tj. u Sredozemlju i pred vratima Europe nalaze se konkretni ljudi, neovisno koji i pod kojim uvjetima dolaze iz ratom zahvaćenih zemalja, ali i drugih zemalja. Pritom papa Franjo ne odustaje od svojega osobnog i papinskog uvjerenja, naime da su te emigrantske nevolje u pravilu posljedica loše i jednostrane politike velikih moćnika, koji su se vodili prije svega određenom prevlašću nad regijama, jasnim kontroliranjem područja bogatim naftom i naposljetku preuranjenim nametanjem demokracije zapadnog tipa u područjima gdje se ona teško ukorjenjuje. Na tu i takvu vrstu političkog ponašanja Papa utječe koliko može, ali ne s puno uspjeha. No, ono u čemu se on kao čovjek, kršćanin i poglavar Katoličke crkve osobito osjeća odgovornim jest da fakticitet emigranata on trenutno ne može promijeniti, ali može i mora ljudima u faktičnom stanju, odnosno u nevolji pomoći polazeći da je Papa uvijek na strani čovjeka. A posebno ugroženog, obespravljenog, izigranog, te na koncu prognanog čovjeka i čovjeka bez kuće i stana, čovjeka bez posla i osiguranja, čovjeka koji sam ili sa svojom obitelji traži sigurniju i bolju budućnost. Konkretno za sve te prognanike na specifičan način Europa (što je premalo i uskogrudno, jer gdje su preoceanske države) postaje obećanom zemljom, odnosno zemljom spasa. Ne samo u Europi nego i na drugim kontinentima žive kršćani za koje jednako vrijedi: »Jer ogladnjih i dadoste mi jesti; ožednjih i napojiste me; stranac bijah i primiste me; gol i zaogrnušte me; oboljih i pohodiste me; u tamnici bijah i dođoste k meni. [...] Zaista, kažem vam, što god učiniste jednomu od ove moje najmanje braće, meni učiniste!« (Mt 25,35-36. 40).

2. Mentalni sklop današnjih europskih pastoralnih djelatnika i kršćana općenito?¹⁸

Izborom kardinala Bergoglija za rimskog biskupa puno se toga pokrenulo u samoj Katoličkoj crkvi, ali i izvan nje. S atipičnim papinskim mentalnim sklo-

¹⁸ Sintagmu *mentalni sklop* europskih navjestitelja i kršćana prvi put sam upotrijebio na simpoziju u Linzu 2014. godine. Usp. Josip BALOBAN, Papst Franziskus und die müden europäischen Verkünder und Christen, u: *Pastoraltheologische Hefte*, 8 (2015.), 22–34. Poslije toga susreta pastoralnih teologa Srednje Europe i Istočne Europe sve više sam razmišljao o nerazumijevanju, pa i svojevrsnom sukobu Papine vizije trenutne povijesne Kristove crkve i vizije te iste Crkve europskih pastoralnih djelatnika i europskih kršćana. Svjestan da govorenje o mentalnom sklopu uključuje antropološku, psihološku

pom dolazi nešto novo: neobičan odjek i prihvaćanje na vijest o izboru čovjeka iz dalekog svijeta osobito u europskim Crkvama, koje naginju skeptičnosti prema svemu što dolazi iz Vatikana; odobravanja njegovih nekad radikalnih ponašanja i izjava, posebno kritike hijerarhije i uvriježenih habitusa Starog kontinenta; otvoreni kritički istupi iz donedavno suzdržanih vatikanskih krugova; sve do javnog distanciranja čelnika pojedinih mjesnih Crkava, osobito prema određenim »popuštanjima« Pape u pogledu moralne discipline vjernika laika. Očigledno je da se na crkvenoj sceni događa određeni otpor. Je li je to znak nerazumijevanja različitih mentaliteta zbog kulture, civilizacije, ekonomskih uvjeta života Papine provenijencije u odnosu na europske, ili je možda poteškoća dublje prirode? Je li riječ o »selektivnoj« ekleziologiji, ili o strahu za opstanak Crkve slijedom radikalnih promjena? Ili je riječ o strahu u svezi poznatog iskustva nakon Koncila, kada su se dogodila, primjerice, snažna osipanja u broju vjernika i duhovnih zvanja u tradicionalno jakim katoličkim zemljama poput Nizozemske, Francuske ili Njemačke?

Svakako da se Papi ne može odreći smjelost, a što je karakteristika karizmatičnih vođa, za razliku od uobičajene crkvene prakse i vatikanske politike razboritosti, što često rezultira tromošću institucije, zakašnjelim reakcijama na stvari koje su se već raširile. Papa »gura« proces promjena, ali očito ne nudi rješenja za cijelu Crkvu (opća rješenja nisu ni moguća jer je Crkva toliko različita u svijetu). No, dosadašnji život Katoličke crkve obilježila je zapadnoeuropska kultura i crkvena praksa koja je u velikoj krizi vjere i crkvenosti. Istodobno papa Franjo u živi organizam Crkve unosi praksu Crkava izvan Europe, što u Europi nailazi na određene otpore.

Papa je hrabar i kao da današnjega umornog europskog katolika pita: Hoćete li i vi otići? Istodobno je svjestan i druge Isusove rečenice: Hoće li biti još vjere kad Sin čovječji ponovno dođe? Valja priznati da se u Europi kao aktivni kršćani sve više pretvaramo u svojevrsnu manjinu, usprkos deklariranom kršćanstvu, s »katolicima« s kojima ionako ne možeš računati. U svakom slučaju, »papa koji nekima smeta« snažan je i trajan poticaj za propitivanje i razumijevanje vlastitog stava i mjesta u Crkvi: »Tko je Crkva za mene, koja je mo-

i teološku dimenziju konzultirao sam se s teologom i psihologom prof. dr. sc. Ivanom Štenglom, koji mi je dao veoma korisna tumačenja mentalnog sklopa u Crkvi a kojima se koristim u ovom članku. Na tome iskreno zahvaljujem kolegi Štenglu. U ovom članku kratko želim ukazati na poteškoće s kojima se papa Franjo susreće u svezi mentalnog sklopa europskih pastoralnih djelatnika. Pojednostavljeno rečeno svaki mentalni sklop bilo kojeg čovjeka je komplementarnost ili sukob emocija i razuma, odnosno uma i srca. Mentalni sklop je povezan s mentalitetom čovjeka, ali i s čovjekovom *optio fundamentalis*. Tako mentalni sklop čine: svijest, emocije, razum, srce, iskustvo i duhovnost.

ja percepcija njezina poslanja, mojeg mjesta u njoj i svijeta oko mene?!« Upravo rečeno ima veze s izvjesnim psihosocijalnim datostima: percepcija okoline (svijeta) nije nam dana, nego se stječe kroz iskustva i dobivanje neuroloških i kognitivnih sposobnosti. Na temelju njih formiraju se stavovi, prihvaćaju moralna načela itd. S vremenom uvjerenja glede svijeta (tako i Crkve itd.) postaju sve manje fleksibilna, postaju sve više »sigurna«. Uvid za promjenu ipak nije dovoljan, jer njega prati i emotivna komponenta, npr. kako ću se osjećati u odnosu na ono što sam dosad radio a bilo je krivo, jesam li time nanio nekoje štetu, ili čak samome sebi i slično. Zato se u dosadašnjem ustraje usprkos uvidu. Nerijetko se ustraje na temelju procjene »ulaganja« resursa: emotivnih, kognitivnih, ponašajnih (koliko će me promjene koštati) te tzv. previsokoga emotivnog ulaganja (previše sam u to »uložio« da bih sada dosadašnje napustio). Usput rečeno, teško se napušta godinama stjecan i prakticiran osobni i stvoreni crkveni mentalni sklop.

Odvažiti se iskoraknuti iz tradicionalnoga, a za Crkvu i za svoj vjernički život i za svoju pastoralnu službu nebitnoga, a od evanđelja sve udaljenijega, trajno je povezano s više različitih strahova, koji brane postojeći mentalitet i mentalni sklop. Najprije početni strah od novog u kojem se čovjeku čini boljom »poznata bol« i »neuspjeh od nesigurnog boljitka« koji donosi promjene (ostati na rubu bazena i ne baciti se u vodu i zaplivati). Drugi strah je strah iz odgovornosti. Služba se shvaća kao spašavanje Crkve od propasti pred novotarijama, pred izazovima, potraživanjima, posebno laika koji se drznu nešto propitivati. Naposljetku i strah slijedom vlastite patologije, a nastaje iz nesigurnosti i nesposobnosti. Nesigurnosti koju stvara nepreglednost svijeta i događanja u vremenima stalnih mijena. Nesposobnosti prihvaćanja razumne doze nesigurnosti i neizvjesnosti (nesigurnome sve mora biti sigurno, nizak prag tolerancije na frustraciju), nepovjerenje da će drugi učiniti dovoljno dobro, a zapravo: da bi drugi (podređeni) mogao učiniti bez moje apsolutne kontrole nad svime.

Takva vremena osobito su teška za osobe s anksioznim crtama osobnosti, sklonima negativizmu. Zato pribjegavaju rigidnosti, pokazivanju moći, inzistiranju na apsolutnoj pokornosti: novcu i moći, utjecaju, jakim prijateljstvima, klanovima i čoporima, a što daje simbolički osjećaj snage, preglednosti i kontrole situacije. Moć i vlast (utjelovljena u novcu, počastima, »ugledu« i slično) koristi se u službi vlastite patologije. Crkva se tako slijedom vlastite pozicije moći, svjesno ili nesvjesno, pretvorila u određenu ustanovu samoposluživanja. A što je još tragičnije – Crkva se još uvijek nije izvukla iz prošlosti, posebno iz modela feudalizma: živi se i vlada na teritoriju svojeg feuda (*non*

turbare circulos meos), a mnogi pritom zaboravljaju bitnu činjenicu da su se svijet i način života promijenili. Kod svega toga zaboravlja se nešto bitno, a za današnje crkvene i društvene okolnosti nadasve važno, a to je temeljni Isusov stav služiti, a ne biti služen. Crkva koja se stoljećima navikla da je se sluša, očigledno ima teškoća da sama sluša i da bude osjetljiva za čovjeka usred i pokraj sebe, neovisno o kontinentu i civilizaciji u kojoj taj čovjek živi i djeluje. Zaključno Papa svojim poticajima poziva na razmišljanje i na preispitivanje vlastitoga kršćanskog mentalnog sklopa, počevši od onih najviše pozicioniranih i najodgovornijih u povijesnoj Isusovoj Crkvi.

2.1. U čemu papa Franjo vidi (ne)premostive teškoće u mentalnom sklopu današnjih pastoralnih djelatnika?

U svojem uobičajenom, a opet atipičnom pontifikatu, papa Franjo polazi od dviju činjenica novije povijesti Kristove crkve. Na jednu je prije četrdeset i četiri godine upozorio Karl Rahner, a o drugoj je prije četiri godine govorio kardinal Carlo Maria Martini. Tako Karl Rahner u svojoj knjizi iz 1972. godine, naslovljenoj *Strukturwandel der Kirche als Aufgabe und Chance*, komentira povijesnu Kristovu crkvu kao Crkvu u kojoj i kojoj su potrebne određene poslijekoncilске reforme.¹⁹ Zanimljivo je da se u toj knjižici od 142 stranice za tadašnju Katoličku crkvu u Saveznoj Republici Njemačkoj,²⁰ a uoči pripreme za zasjedanje Zjedničke sinode biskupija u Saveznoj Republici Njemačkoj,²¹ nalaze sljedeća poglavlja: *Gdje se mi kao Crkva nalazimo?*; *Što nam je činiti?*; *Kako se može (za)misliti Crkva budućnosti?* Unutar tih poglavlja nalaze se još podnaslovi, primjerice: Crkva malog stada; Crkva polarizacije i različitih skupina; Deklerikalizirana Crkva; Zabrinuta Crkva koja služi; Crkva otvorenih vrata; Crkva stvarne duhovnosti; Ekumenska Crkva; Demokratska Crkva; Crkva koja je kritična prema društvu itd. Na drugu činjenicu upozoravaju K. Rahner i kardinal Martini. Ta činjenica odnosi se kako na umornu Crkvu tako i na stvarnost da u sadašnjoj Crkvi ima

¹⁹ Usp. Karl RAHNER, *Strukturwandel der Kirche als Aufgabe und Chance, Wo stehen wir? Was sollen wir tun? Wie kann eine Kirche der Zukunft gedacht werden?*, Freiburg im Breisgau, 1973.

²⁰ Ne smije se previdjeti da Karl Rahner piše svoj tekst u doba u kojem su istodobno postojale dvije Njemačke: Savezna Republika Njemačka (demokratska i cijelom svijetu otvorena država) i DDR, tj. Deutsche Demokratische Republik (Njemačka Demokratska Republika), koja je bila u sastavu Istočnog, odnosno Ruskog bloka u kojem demokracija i ljudska prava nisu zaživjela na autentični demokratski način. Nakon političkog obrata u Europi 1989. godine dolazi do ujedinjenja dviju Njemačka u današnju Saveznu Republiku Njemačku, koja ima preko 80.000.000,00 stanovnika.

²¹ Usp. *Gemeinsame SYNODE der Bistümer in der Bundesrepublik Deutschland. Beschlüsse der Vollversammlung*, Freiburg – Basel – Wien, 1976.

previše pepela, a premalo žara. Tako u svojem posljednjem intervjuu kardinal Martini odgovara: »Pater Karl Rahner često je koristio sliku o žaru i pepelu. U današnjoj Crkvi vidim tako puno pepela iznad žeravica tako da me nerijetko spopada (obuzima) bespomoćnost. Kako možemo odstraniti pepeo a da se razbukti plamen ljubavi? Ponajprije moramo tragati za tom vatrom. Gdje su ljudi koji mogu pomoći poput dobrog Samarijanca? Koji vjeruju kao rimski kapetan? Koji su oduševljeni poput Ivana Krstitelja? Koji se usuđuju poput Pavla? Koji imaju povjerenje kao Marija Magdalena?«²² Protiv umora u Crkvi kardinal Carlo Maria Martini preporučuje tri lijeka, naime *obraćenje, Riječ Božju i sakramente*. U svezi *obraćenja* kardinal Martini je kratak i jasan i nadasve radikalniji kada otvoreno i evanđeoski inspirativno kaže: »Crkva mora priznati svoje pogreške i poći putem radikalnog obraćenja počevši od pape i biskupa...«²³ U odnosu na *Riječ Božju* kardinal Martini ističe: »Samo onaj koji je tu Riječ prihvatio svojim srcem može, možda, pomoći u obnovi Crkve i u osobnim pitanjima donijeti ispravne odluke.«²⁴

Nedvojbeno je papa Franjo potpuno svjestan kako elemenata nakupljene prošlosti i raznih nekorisnih tradicija u današnjoj povijesnoj Crkvi, koji odudaraju od isusovskog i evanđeoskog, tako isto i nazočnog i vidljivog umora kod svih, osobito europskih pastoralnih djelatnika, odnosno kod svih kršćana uopće. Štoviše, svjestan je teškoća u svezi primanja sakramenata, posebno osoba koje su se našle u tzv. iregularnim životnim situacijama. U odnosu na sakramente, kardinal Martini poručuje: »Sakramenti nisu sredstva za discipliniranje, nego pomoć ljudima u kritičnim događajima njihova teškog života. Dajemo li sakramente upravo onima kojima je potrebna nova snaga? Mislim na rastavljene ljude i ponovno civilno vjenčane parove i njihove obitelji. Svi ti su potrebni posebne potpore.«²⁵

Istodobno Papa uočava da je u samu Crkvu ušlo previše svjetskih i civilnih elemenata koji potamnjuju autentično isusovsko i evanđeosko lice Kristove Crkve. Implicite, odnosno eksplicite, Papa ponavlja da je Crkva u službi spasenja svakog čovjeka i u službi širenja kraljevstva Božjeg, koje nije od ovoga svijeta i koje nerijetko ima druga načela i kriterije, koji nisu kompatibilni s načelima i zakonima ovozemaljskih institucija. Stoga nije čudo da rimski biskup trajno i neumorno inzistira na povratku *ad fontes*, tj. Isusu iz Nazareta i evanđelju, ne zaboravljajući pritom neporecivu činjeničnost (fak-

²² Kardinal MARTINI gestorben. *Letztes Interview als »spirituelles Testament«.*

²³ *Isto.*

²⁴ *Isto.*

²⁵ *Isto.*

ticitet) i nedokidljivu mjerodavnost (normativitet) Prve crkve u prvim stoljećima kršćanstva. Tada se kršćani nisu prilagođavali svijetu i okruženju u kojima su živjeli i djelovali, već su ih u moralno-etičkom smislu nadvisivali, a što se za velik dio kršćana danas ne može reći. Tadašnji kršćani bili su svim drugima svojevrsni izazov, kontinuirana alternativa drukčijeg poimanja i življenja života, a samim time i drukčijega društvenog života, posebno u odnosu na obnašanje javnih funkcija u društvu i državi. Najbolje to potvrđuje Poslanica Diognetu iz kraja II., odnosno iz početka III. stoljeća, koja donosi impresivan opis fenomena kršćanstva čiji su se članovi odlikovali drukčijim osobnim i obiteljskim životom, kao i paradoksalnim poretkom u društvenom životu, a što sve današnje kršćane tjera na razmišljanje.²⁶ Tim više što je iz navedene poslanice očigledno i neporecivo da mentalni sklop kršćana prvih stoljeća, osobito u odnosu na moralno-etičko ponašanje u osobnom, obiteljskom i društvenom životu nije bio isti s mentalnim sklopom ljudi tadašnjih rimskih i grčkih, kao i barbarskih civilizacija. Tadašnji kršćani, uistinu, bili su istinski i svugdje prepoznatljivi svjedoci kraljevstva Božjega, odnosno novog Isusova svijeta na zemlji. Oni su nerazdvojno, a tako upečatljivo u jednakoj mjeri bili navjestitelji i svjedoci svijeta po mjeri čovjeka, tj. isusovskog svijeta i društva. U to doba u Rimskom Carstvu kršćanstvo nije bilo dopuštena vjera, odnosno religija, štoviše, kršćanstvo je bilo *religio illicita*. Jednako tako u to doba bilo je veoma malo, ako ne i gotovo zanemarivo, nominalnih i prigodnih kršćana. Nije bilo kršćana koji se u svim, ili samo u nekim dimenzijama crkvenosti parcijalno identificiraju kako s Isusovom Crkvom tako i s Isusom i njegovim evanđeljem.

²⁶ Fenomen *kršćana* opisuje se na sljedeći način: »Kršćane ne dijeli od ostalih ljudi ni jezik ni običaji. Niti prebivaju gdje sami u svojim gradovima, niti imaju kakvo drukčije narječje, niti žive osebnim životom. I nije taj njihov nauk nikao umovanjem ili istraživanjem ljudi pregalaca, niti se oni, kao neki, drže kakva ljudskog nazora. Stanuju u gradovima helenskim i barbarskim, kako je već kojega zapalo; slijede domaće običaje u nošnji, hrani i u drugom životu, pokazuju divan i po općem mnijenju paradoksalan poredak u svojem društvenom životu. Žive u svojoj domovini, ali su kao naseljenici; dionici su svih tereta kao građani, a trpe sve kao tuđinci. Svaka im je tuđina domovina, a svaka domovina tuđina. Žene se kao svi, rađaju djecu, ali ne izlažu novorođenčad. Postavljaju zajednički stol, ali ne postelju. Pokoravaju se donešenim zakonima, ali svojim življenjem nadmašuju zakone. Ljube sve, a svi ih progone. Ne poznaju ih, a osuđuju ih. Ubijaju ih, a oni oživljuju. Bokci su, a mnoge bogate. Ničega nemaju, a u svemu obiluju. Preziru ih, a iz prezira im cvate slava. Ocrnjuju ih, a poštenje im sja. Grde ih, a oni blagoslivljaju. Gaze ih, a oni iskazuju čast«; navedeno prema: Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, *Povijest kršćanske literature. Prvi svezak. Patrologija od početka do sv. Ireneja*, Zagreb, 1976., 287.

2.2. Papa Franjo ne odustaje od autentičnoga isusovskog i evanđeoskog lica Crkve

Što kardinal iz Argentine, kao Papa, uistinu želi? Lapidarno rečeno njegove pastirske želje usredotočuju se zapravo na četiri subjekta: na one koji su *kršteni u Isusovo ime*; na *navjesticitelje i pastoralne djelatnike* u povijesnoj Isusovoj Crkvi; na *svakog čovjeka per se*, neovisno o njegovoj religioznoj i svjetonazorskoj opredijeljenosti; na *cijeli svijet* shvaćen kao zajednička lađa u kojoj svi plovimo. Upravo ta četiri subjekta jesu trajni i sukcesivni adresati pape Franje tijekom dosadašnjeg njegova pontifikata, kako u njegovim nagovorima i govorima tako i u njegovoj pisanoj riječi upućenoj *urbi et orbi*. Ništa manje i u njegovoj tihoj, a od očiju javnosti za neko vrijeme skrivenoj diplomaciji. Sve to potvrđuje temeljnu i jasnu Bergoglijevu opredijeljenost da kršćani nisu samo i jedino od ovoga svijeta, ali su istodobno odgovorni njegovi članovi i promicatelji boljitka ili nazadovanja čovječanstva na putu u apsolutnu budućnost. Istodobno to potvrđuje da je povijesna Kristova Crkva Božji i ljudski znak u ovome svijetu prolaznosti, nerijetko znak osporavan i u određenoj mjeri »pokoravan«, ali znak koji predstavlja zagovaranje Boga i čovjeka na ovoj zemlji, uz sva svoja svjetla i sve svoje sjene.

Pritom se papa Franjo posebno usredotočuje na povijesnu Isusovu Crkvu kao dio kraljevstva Božjega koje je započelo s Isusom iz Nazareta, a nastavlja se u povijesnoj Crkvi i bit će dovršeno u punini na kraju vremena. Kao *Božji sanjar i kršćanski vizionar* rimski biskup stalno se vraća na autentično isusovsko i evanđeosko lice Crkve od kojega jednostavno ne odustaje kako u zgodno tako i u nezgodno vrijeme. U svezi s time, stječe se dojam da ima više problema unutar »vlastitih redova«, a više simpatija izvan Crkve. Stoga ne začuđuje da ga unutar vlastite Crkve neki ne doživljavaju samo svojevrsnim sanjarom nego neke vrste utopistom, koji – kako se može čuti – »puno, ili čak svašta priča, a život, svijet i povijest idu svojim putem«. No, Sveti Otac jednostavno ne odustaje. Kao da, prije svega, onima koji su ga izabrali za Papu poručuje: »Kada ste već odlučili meni povjeriti Petrovu službu između tolikih drugih kandidata, budite sada osjetljivi za model povijesne Kristove Crkve, koji je mene iznjedrio i odgojio. Taj model nije europski i nije tradicionalno opterećen svime onime čime je opterećena europska Katolička crkva.«

Kakvu Crkvu rimski biskup podrijetlom iz Argentine zapravo želi? Iz pažljivog praćenja i proučavanja nastupa, govora i pisane Papine riječi veoma je jasno da rimski biskup želi jedino i nadasve Katoličku crkvu koja je vjerna Bogu na nebu i istodobno čovjeku na zemlji, što god to značilo; koja je u jednakoj mjeri siromašna i solidarna; koja je za svakoga osjetljiva i svakome milo-

srдна; koja svojim strukturama i svojim životom lice Boga čovjeku ne zakriva, već ga svakome dobre volje otkriva;²⁷ koja se ne bavi sporednim i često nebitnim stvarima, već stvarima od krucijalne važnosti za današnjeg čovjeka; koja je kako Učiteljica tako i slušateljica postmodernog čovjeka, osobito u visokorazvijenim zemljama svijeta.

Što rimski biskup očekuje od pastoralnih djelatnika, počevši od onih u Vatikanu pa sve do dušobrižnika u svim, kao i najsiromašnijim dijelovima svijeta? Kao *prvo*, Papa inzistira da se svi dušobrižnici zamisle nad svojim trenutnim kršćanskim i pastirskim mentalnim sklopom, osobito u vidu poziva i osobnog predanja za izgradnju kraljevstva Božjeg i služenja u promicanju spasenja čovjeka ovdje na Zemlji. Kao *drugo*, očekuje i traži da se ne ponašaju kao gospodari bilo koje vrste i bilo kojeg položaja, već poslužitelji i sluge Božjih dobara *na strukturalnoj i upravljačkoj razini; na sakramentalnoj razini; na financijskoj razini*. Kao *treće*, traži od svih pastoralnih djelatnika, kako muških tako i ženskih, da budu svakom vjerniku, kao i svakom čovjeku *put i most, a ne zapreka* do Isusa i Boga. Kao *četvrto*, Papa propovijeda ne samo pastoralnim djelatnicima nego ustvari svim kršćanima da se, s jedne strane, ne boje zakoračiti na sve vrste modernih aeropaga te da, s druge strane, imaju vremena za drugog čovjeka u njima zgodno i nezgodno vrijeme. Kao *peto*, rimski biskup podsjeća svoju subraću i svoje susestre da će u zadnjoj konačnici kraljevstva Božjega biti vrednovani na temelju učinjenih dobrih djela, a ne na osnovi pastoralnih programa, dobro osmišljenih pastoralnih organizacija, ili uredno obavljenih konvencionalnih pastirskih dužnosti bez žara, a ponekad gotovo bez vjere. Kao *šesto*, kršćani su zajedno sa svojim pastirima prvi pozvani graditi kraljevstvo Božje, a samim tim doprinositi i autentičnom isusovskom i evanđeoskom licu Crkve, na zemlji, prije svega na temelju Deset zapovijedi Božjih (usp. Izl 20,1-17 i Mt 19,16-22), na temelju dviju starozavjetnih-novozavjetnih zapovijedi (usp. Mk 12,30-31),²⁸ na temelju Zlatnog pravila²⁹ i na temelju prakticanja socijalne dimenzije evangelizacije.³⁰ Papa poziva kršćane i pastire Crkve da budu *sol zemlje i svjetlo svijeta* u čovječanstvu dvadeset i četiri sata na dan.

²⁷ Usp. Papa FRANJO, *Misericordiae vultus – Lice milosrđa. Bula najave izvanrednoga jubileja milosrđa*, Zagreb, 2015.

²⁸ »Isus odgovori: 'Prva je: Slušaj, Izraele! Gospodin Bog naš Gospodin je jedini. Zato ljubi Gospodina Boga svojega iz svega srca svojega, i iz sve duše svoje, i iz svega uma svoga, i iz sve snage svoje!' 'Druga je: Ljubi svoga bližnjega kao sebe samoga. Nema druge zapovijedi veće od tih'« (Mk 12,29-31).

²⁹ »Sve, dakle, što želite da ljudi vama čine, činite i vi njima. To je, doista, Zakon i Proroci« (Mt 7,12).

³⁰ Usp. EG, osobito četvrto poglavlje naslovljeno *Socijalna dimenzija evangelizacije*, br. 176–258.

Naposlijetku papa Franjo želi strukturalnu reformu povijesne Isusove Crkve; reformu srca članova Isusove Crkve; promjenu mentalnog sklopa naroda Božjega, ali i njihovih pastira, biskupa i svećenika.

Zaključak

Papa Franjo u svojem dosadašnjem pontifikatu na sebi svojstven autentičan i za skoriju budućnost neponovljiv način ostvaruje svoju pastirsku službu tako da promiče i traži ne samo decentralizaciju i prementalizaciju unutar Katoličke crkve koju trenutno vodi (prije svega kod pastoralnih djelatnika) nego istodobno inzistira neizravno, ali i izravno, na svojevrsnoj deeuropizaciji i reevangelizaciji povijesne Kristove Crkve, počevši od europskog kontinenta. U jednakoj mjeri i istodobno trajno ističe i promiče misionarsku zadaću Crkve, koja se nepovratno mora očitovati u vjernosti konkretnom čovjeku i u vjernosti uvijek milosrdnom Bogu, koji je nepovratno vjeran Crkvi i čovjeku. K tomu Papa promiče ekumenizam i dijalog unutar današnje svjetske zbilje.

1. *Papa kontinuirano promiče i zagovara evanđeosku i koncilsku sliku povijesne Kristove Crkve.* Papa Franjo je jednostavno i nepobitno, s jedne strane svjestan određenog umora i svojevrsne moderne zasićenosti u pojedinim Crkvama i kod pojedinih, napose europskih pastoralnih djelatnika; svjestan je nagomilanog pepela koji je prekrpio evanđeosku i koncilsku žeravicu, a što istodobno onemogućuje da se razbukti misionarski žar i koncilski polet *ad intra* i *ad extra*. Istodobno, s druge strane promiče decentraliziranu, deklerikaliziranu i demokratiziranu Crkvu; bez sustezanja zagovara Crkvu, koja je kritična prema društvu, kao i prema svijetu u kojem živi; promiče i zagovara milosrdnu Crkvu, koja u Očevo i Isusovo ime oprašta i prati te razlučuje i integrira čovjekove slabosti.

2. *Univerzalna Katolička crkva više ne može »računati« s određenom višedestljetnom »dominacijom europske teologije«, posebno s nekim pastoralno-teološkim modelima.* I sami su kršćani Europljani (teolozi, službenici uopće) svjesni da u Europi ima sve manje kršćana, a još manje evanđeoskim žarom prožetih i nošenih kršćana. U drugoj polovici XX. stoljeća samo u Europi u teologiji doktoriralo je na stotine kršćana, diplomiralo je na desetke tisuća mladih kršćana i kršćanki, napisano je i tiskano na tisuće vrijednih teoloških knjiga, a teološkim člancima jedva da se zna i broj. Usprkos toga, priznaje isusovac kardinal Martini, ne samo da je Crkva u Europi i u Sjevernoj Americi umorna nego da su osobito u Europi crkvene zgrade »velike, ali prazne, a crkveni birokratski aparat raste. Naši obredi i odjeća su raskošni«. U svezi s time i papa emeritus Bene-

dikt XVI. u znakovitoj knjizi pod naslovom *Posljednji razgovori* iskreno priznaje kako vidimo »da novi elementi, primjerice afrički, južnoamerički ili filipinski, unose novu dinamiku u Crkvu koja pomalo osvježava i iznova dinamizira umorni Zapad, budi ga iz njegove umornosti, iz zaboravnosti njegove vjere«³¹.

3. *Proizlazi da se europski pastoralni model i mentalni sklop europskih pastoralnih djelatnika mora mijenjati, ako se želi obnova kršćanstva u Europi.* Kardinal Martini inspirativno ističe da za Katoličku crkvu nema drugog puta do priznanja vlastitih pogrešaka i do puta radikalnog obraćenja, počevši od pape i biskupa. Upravo je papa Franjo svjestan raznih povijesnih tereta u Crkvi kojoj je na čelu. Stoga se on paralelno obraća trima adresatima: *pastoralnim djelatnicima, zatim svim vjernicima unutar Crkve i naposljetku svim ljudima izvan Crkve*, a posebno onima koji s velikim posljedicama utječu na sudbinu čovjeka, manjih ili većih skupina ljudi te pojedinih naroda i kontinenata. U odnosu na adresate u Katoličkoj crkvi papa Franjo traži novu kulturu pastora, ³² promjenu srca i mentalnog sklopa, osobito europskih pastoralnih djelatnika. On govori o Duhom ispunjenim evangelizatorima. Jasno ističe kako u današnjoj Crkvi ima više učitelja nego svjedoka koji privlače i pokreću; više strahova i sumnje nego evanđeoske radosti. U promjeni mentalnog sklopa pastoralnih djelatnika iznimno je važno da se svećenici, biskupi i vjernici općenito ne bave sami sobom nego čovjekom pokraj sebe.

4. *Postsinodalna apostolska pobudnica Amoris laetitia – Radost ljubavi govori o aktualnom pastoralu kršćana u braku i obitelji.* Pastoral osoba kršćana, koji kraće ili duže vrijeme žive u neredovitim situacijama u svezi braka i obitelji, u Papi-noj pobudnici, 8. poglavlje pod naslovom *Pratiti, razlučivati i integrirati slabosti* (usp. AL 291–312) zadobio je jasne konture, ali je i ostavio određena otvorena pitanja. Ovdje iznosim pojedine značajke. *Prva*, papa Franjo, s jedne strane u cijeloj pobudnici polazi od poznatog crkvenog učenja o kršćanskom braku između muškarca i žene u doživotnoj vjernosti kao nedokidivom kršćanskom idealu. S druge strane, Papa je svjestan postojanja neredovitih situacija (vjerni-

³¹ BENEDIKT XVI., *Posljednji razgovori s Peterom Seewaldom*, Split, 2016., 4. Za svoju Njemačku Benedikt XVI. dodaje da u njoj postoji »moć birokracije, koja je snažno prisutna, teoretiziranje o vjeri, politiziranje i manjak životne dinamike koju onda uvelike guše i prekomjerne strukture. Stoga je ohrabrujuće kada se u općoj Crkvi potvrđuju i druga težišta – a Europu se sada iznova misionira i izvana«, *Isto*, 50.

³² Ta Papina kultura pastora prema Zulehneru ima dva težišta: *grijati srca i liječiti rane*. Takvu pastoralnu paradigmu čine sljedeći elementi: Crkva je poput poljske bolnice nakon bitke (rata); terapeutsko kršćanstvo ima prednost pred moralizatorskim kršćanstvom; više se govori o milosti nego o zakonu, više o Isusu nego o Crkvi, više o Božjoj Riječi nego o papi (usp. EG 38). Usp. Paul M. ZULEHNER, *Auslaufmodell. Wohin steuert Franziskus die Kirche?*, Ostfildern, 2016., 74–75.

ci koji žive zajedno nevjenčano, vjernici koji su sklopili samo civilni (građanski) brak i civilno rastavljeni i ponovno civilno vjenčani katolici. *Druga* značajka očituje se u tome da se Papa u odnosu na »neredovite« situacije zauzima za Isusov stil i put milosrđa i integracije u Crkvu i društvo. *Treća* značajka, Papa upozorava da je nužno izbjeći svaki povod za sablazan. Ta se značajka nerijetko podcjenjuje ili pak previđa u pojedinim Crkvama Europe i svijeta. *Četvrta* značajka govori o razvedenim i ponovno civilno vjenčanim vjernicima, koji su prema dosadašnjoj praksi bili isključeni iz nekih dijelova života župne zajednice i Crkve općenito. Papa preporuča da je takve osobe potrebno u većoj mjeri uključiti u kršćanske zajednice, a samim time mogu se prevladati razni oblici isključivanja, »koji su sada na snazi u liturgijskom, pastoralnom, obrazovnom i institucionalnom okviru« (AL 299). To se odnosi i na sudjelovanje u pojedinim crkvenim službama. *Peta* značajka stavlja naglasak na važnost razgovora sa svećenikom *in foro interno* u svezi donošenja ispravnog suda o punijem sudjelovanju u životu Crkve.³³ *Šesta* značajka u svezi ublažavajućih okolnosti u pastoralnom razlučivanju govori kako nije ispravno reći »da svi oni koji se nalaze u nekoj od takozvanih 'neredovitih' situacija žive u smrtnom grijehu« (AL 301). *Sedma* značajka govori o tome kako je moguće »da u objektivnoj situaciji grijeha – u kojoj ne postoji uopće ili dijelom subjektivna krivnja – osoba može živjeti u Božjoj milosti, može voljeti, a također može rasti u životu milosti i ljubavi, primajući u tu svrhu pomoć Crkve« (AL 305).³⁴

Upravo iz prije citirane rečenice u br. 301 Papine pobudnice *Amoris laetitia*, kao i iz cjelokupnog teksta u 8. poglavlju Papine pobudnice, trojica nje-mačkih sinodalaca, kardinal Reinhard Marx, nadbiskup dr. Heiner Koch i biskup dr. Franz-Josef Bode, zaključuju da Papa nije dao generalno pravilo za dopuštanje sakramentalnoj pričesti ponovno vjenčanih rastavljenih vjernika.³⁵ Trojica biskupa dalje nastavljaju kako je sa svakom rastavljenom i ponovno

³³ Valja podsjetiti da je u svezi pastoralna vjernika koji imaju crkveni sklopljeni brak, a ponovno su sklopili drugi civilni brak Marijan Valković već 1979. godine napisao »da je teško očekivati neki zaokret u smjernicama *pro foro externo*. U konkretnoj praksi rješenja valja tražiti *in foro interno*, tj. polazeći od pojedinih slučajeva i od savjesti pojedinaca. Na teolozima i pastoralistima je da bolje osvjetle baš ovo unutrašnje područje, da pokušaju malo jasnije opisati koje su tu mogućnosti i koji priključci za konstruktivan pastoralni rad. Time će pomoći i pastoralnom svećenstvu i biskupima«, Marijan VALKOVIĆ, Problematika neuspjelih ženidbi. Razvedeni i civilno vjenčani, u: *Bogoslovska smotra*, 49 (1979.) 1–2, 113–142, ovdje 141.

³⁴ »U određenim slučajevima to može uključivati također pomoć sakramenata«, AL, bilješka 351, str. 237.

³⁵ Deutsche Bischofskonferenz, Pressemeldung 8. 4. 2016 – Nr. 063, *Würdigung des Nachsynodalen Schreibens »Amoris laetitia« – Über die Liebe in der Familie*, Die Deutschen Synodenteilnehmer 2015: Kardinal Reinhard Marx/Erzbischof Dr. Heiner Koch/Bischof

civilno vjenčanom osobom nužno razjasniti postoji li, i na koji način, krivnja koja onemogućuje primanje pričesti. Pritom se pitanje pripuštanja sakramentima pomirenja i pričesti uvijek rješava u kontekstu biografije čovjeka i njegova nastojanja za kršćanskim životom. Na oba ta aspekta eksplicite ukazuje Papa u bilješkama 336 i 351.³⁶

5. *Papa emeritus Benedikt XVI. o aktualnom papi Franji.*³⁷ U knjizi posljednjih razgovora Benedikta XVI. s Peterom Seewaldom imamo nesvakidašnje svjedočanstvo pape Benedikta XVI. o papi Franji.³⁸ Benedikt XVI. priznaje da je izbor Jorgea Maria Bergoglija za papu bilo veliko iznenađenje jer prema njemu Bergoglio nije bio među užim kandidatima. No, kada je vidio kako je izabrani Papa »govorio s Bogom, a s druge strane s ljudima, uistinu sam bio radostan i sretan«, dodaje papa Emeritus. Među kvalitetama pape Franje Benedikt XVI. ističe: izravno obraćanje ljudima; duhovno suočavanje s pitanjima vremena; hrabrost kojom dotiče probleme i traži rješenja. Osim toga papa Franjo je mišao i odlučan čovjek. Naposljetku, Benedikt XVI. nadodaje da je i on sam kao papa želio svojevrstu decentralizaciju Crkve, tj. da mjesne Crkve ne budu »toliko upućene na rimsku pomoć« te da ne budu odviše europski usredotočene. Na izravno pitanje je li zadovoljan službom pape Franje, papa Benedikt XVI. je odgovorio: »Da. Nova svježina u Crkvi, nova radost, nova karizma, koja dodiruje ljude, to je nešto lijepo.«³⁹

Dr. Franz-Josef Bode anlässlich der Veröffentlichung am 8. April 2016, u: http://www.dbk.de/no_cache/presse/details/?presseid=3092 (15. X. 2016.).

³⁶ Usp. *Isto*.

³⁷ Prvi put u povijesti Katoličke crkve svjedoci smo činjenice da se papa emeritus odvažno i iskreno očituje o svojem nasljedniku, odnosno o aktualnom Papi.

³⁸ BENEDIKT XVI., *Posljednji razgovori s Peterom Seewaldom*, 46–53.

³⁹ *Isto*, 53.

Summary

**THE MIND-SET OF PASTORAL WORKERS AND THE
PONTIFICATE OF POPE FRANCIS**

Josip BALOBAN

Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb
Vlaška 38, p.p. 432, HR – 10 001 Zagreb
josip.baloban@zg.t-com.hr

In the article the author firstly situates the pontificate of Pope Francis in the historical context of the 21st century, while, at the same time, he points out that the Pope brings to mind, in many things, what is associated with Jesus and the Gospel, and although the historical context of the Pope is different in some things from the times in which Jesus of Nazareth lived, what is essential and original in terms of divine-human is common to both. After that, the author analyses and presents Pope Francis in a concise way as a pope of an atypical pontificate, whose behaviour cannot be easily compared with any of his predecessors in the second part of the 20th century, although he often refers to them. This atypicality is recognisable not only in the Pope's atypical-conventional behaviour, but also in his speech and writing ad intra and ad extra, which include, beside inner-ecclesial and ecumenical issues, also all current acute problems of the world that, at least to some extent, were not a part of a pontifical agenda before him. Of course, Pope Francis is also confusing in the area of ecumenism – to the faithful in his own Church, as well as to the faithful in other Churches. One of the biggest confusions of various extents is the founding of the mixed committee for canonisation of the Blessed Alojzije Stepinac.

In the second part of the article the author writes about the mind-set of European pastoral workers and Christians in general. Although European pastoral workers are in the focus of this part of analysis and critical evaluation, it also refers to other Christians of the world (including pastoral workers) insofar as they behave according to a surpassed pastoral care model that is removed from Jesus and the Gospel. In this sense, the author presents the Pope's view on those difficulties that can(not) be surpassed in reference to today's pastoral workers. For instance, Pope Francis is aware of the burden of elements of the past and useless traditions in the current historical Church of Christ, precisely because these are far removed from Jesus and the Gospel. In other words, he is aware that there is a lot of ash in the historical Jesus' Church that covers the fire of the Gospel. Furthermore, the Pope is aware of the present and discernable tiredness among all and especially among European pastoral workers and Christians in general. Therefore, it is not surprising that the Bishop of Rome, i.e. Pope Francis, is constantly

prompting everyone to live and witness authentic Jesus-like and Gospel-like face of the Church in the 21st century. Finally, it is not surprising that Pope Emeritus Benedict XVI is publicly acknowledging that Pope Francis is »new freshness in the Church, new joy, new charisma that touches people, that this is something beautiful«.

Keywords: *Jesus, Gospel, Church, Pope Francis, pontificate, mind-set, pastoral worker.*